

Els signes de la devastació

2009-03-06 18:45:17



W. G. Sebald

Los anillos de Saturno

Traducció de Carmen Gómez García i Georg Pichler

Anagrama, Barcelona, 2008

Dues maneres possibles d'entendre l'assaig, en la concepció literària que hi ha al darrere de dues mostres recents –i, potser, paradigmàtiques– del gènere. Per a [Steiner](#), [llibres no escrits](#). Propòsits, projectes. La reflexió prèvia que mai no deixa de ser prèvia. El germen d'un llibre que no s'acaba de materialitzar. Per a Sebald, el producte del viatge; o, de fet, el viatge en si mateix. El viatge convertit en literatura; la literatura com a viatge. D'això, en definitiva, s'originen *Los anillos de Saturno*: de l'acumulació de materials diversos que van desprenent-se de les observacions del viatger. De fragments d'històries, cadascuna de les quals –com en el cas de Steiner– no deixa de contenir el germen d'un llibre que s'hi podria haver escrit. De les runes de la desintegració del passat, encara visibles en el recorregut. En aquest sentit, la cita de l'*Enciclopèdia Brockhaus* de l'inici de l'obra, referida a la formació dels anells del planeta, és suficientment eloqüent: “Probablemente se trata de los fragmentos de una luna anterior que, demasiado cercana al planeta, se desintegró por la acción de las mareas de Saturno”.

Així doncs, el viatge que hi ha en la base de l'obra és un recorregut a peu pel comtat de Suffolk, a l'est d'Anglaterra, que l'autor havia iniciat l'agost de 1992, segons que diu en les primeres línies de l'obra, “con la esperanza de poder huir del vacío que se estaba propagando en mí después de haber concluido un trabajo importante”. Un any després, però, Sebald ingressava a l'hospital de Norwich en un estat de paràlisi quasi absoluta com a conseqüència d'haver assistit als símptomes evidents de la destrucció. Perquè Suffolk és tota una metàfora de la decadència. D'un passat molt pròsper –Norwich, la capital, era la segona ciutat d'Anglaterra al segle XVIII– del que només queden ja les restes d'antigues fàbriques, molins i cases senyorials esparses per una regió en què fins i tot la natura sembla haver estat devastada. I és en aquests dies a l'hospital on comença a gestar-se l'obra.

Difícilment, però, podríem reduir *Los anillos de Saturno* a una nòmina de notes preses per algú que viatja. En la prosa híbrida de Sebald hi ha, d'entrada, un innegable component personal; autobiogràfic, si es vol, amb trets del dietari o de les memòries. Però també una certa voluntat enciclopedista, de compendi del saber en què tenen preferència els aspectes menys coneguts o més amenaçats de desintegració imminent. Fins i tot, és certament difícil de discernir en quin grau es conjuguen realitat i ficció en aquesta obra, què hi ha de cada element en la història i en les històries que la conformen. Però, en el cas de Sebald, el dubte és irrellevant pel propi plantejament narratiu, i per l'aparent llibertat amb què deixa fluir el pensament al ritme que li van marcant les fites –les esperades i, sobretot, les inesperades– del camí. De fet, una de les coses més admirables de l'escriptura de Sebald és la destresa a enllaçar universos aparentment allunyats entre si en una mena de *continuum* que va carregant-se de sentit unitari, global, a mesura que va forjant-se mitjançant la narració. Així, si Borges deia que la matèria primera de la seua literatura calia buscar-la en la seua biblioteca, la de Sebald sembla provenir d'una biblioteca que admet molt més que llibres, que emmagatzema qualsevol aspecte que pugui ser reinterpretat per mitjà de la seua mirada personal: de diferents àmbits de la cultura occidental o de les restes de naufragis diversos.

Per aquest motiu, potser, l'estructura del llibre és una antiestructura; si més no, en aparença. El viatge és un terreny propici per a la llibertat mental i per a l'associació d'idees; l'espero per escriure de coses que veu o de persones amb qui es troba. D'aquesta manera, un record o un enllaç aparentment espontani es recull amb tota profusió de detalls, amb llibertat; se situa en el primer pla, es converteix durant moltes pàgines en el tema principal, esborra per moments el punt del recorregut on havíem deixat el narrador. Les històries, així, s'hi van fonent en una continuïtat feta de derivacions que semblen no tenir final, i sense que en moltes ocasions l'autor en marque els contorns amb cap signe més o menys evident; ni el paràgraf, en aquest sentit, exerceix sempre el paper que la convenció li atorga. Això també és, en definitiva, l'assaig: el pensament en procés; aparentment, tal com es produeix i en el moment en què es produeix. Ací, condicionat per l'atzar del recorregut, que és l'element que permet una certa fixació del discurs, i al qual, més prompte o més tard, sempre es retorna.

El narrador –fàcilment identificable amb el propi Sebald– viatja sota el signe de Saturn, el símbol de la malenconia, a la recerca de senyals de la devastació. Des d'aquest espai de la solitud que és també el viatge –si més no, tal i com ací es planteja– s'interroga pel llindar entre la llibertat i els esclavatges, dialoga amb personatges contemporanis o passats; i recupera la vida i l'obra d'altres escriptors, preferentment dels que –com ell– també han estat viatgers. Tant pot ser Sir Thomas Browne i la possibilitat que assistís en Holanda a la lliçó d'anatomia del doctor Nicolaas Tulp, que després va pintar Rembrandt; com Chateaubriand i la seua estada a Anglaterra fugint de la Revolució, on va viure una efímera i frustrada història d'amor. La cort dels emperadors xinesos, o la introducció del cultiu de la seda. La paràbola bíblica del posseït i els porcs, que també havien recollit abans autors com Camus o Saramago; o la història natural de l'areng i la puixança i posterior decadència de la seua pesca a la Mar del Nord. L'impressionant relat d'una part de la biografia de Joseph Conrad, relativa a la infantesa i els anys de joventut passats al Congo; o el paper de Roger Casement en la difusió de les atrocitats comeses en aquell país africà. Algunes referències del discurs de Marlow, el que serà posteriorment el portaveu de Conrad en *El cor de les tenebres*; i els camins creuats de l'escriptor amb un tal Joseph Loewy, oncle de Kafka.

El fet és que, al darrere d'aquest narrador, s'intueix un autor que hauria viscut fa molts i molts anys; un escriptor clàssic més que no un de contemporani. Sebald, un dels pocs autors capaços d'escriure en el pas del segle xx al xxi sense que a penes cap referència l'hi situe. Com una *rara avis* que hagués quedat congelada en l'evolució dels llenguatges narratius, aïllada de modes i influències. Amb una prosa que flueix amb aparent naturalitat, lleugera i densa a un mateix temps, i que combina amb destresa la melangia amb la majestuositat. Com el propi viatge que hi ha en la base de l'obra, que posa costat amb costat la “bella libertad de movimiento” amb el “horror paralizante que varias veces me asaltó contemplando las huellas de la destrucción”. Potser és per això que al llarg de *Los anillos de Saturno* trobem una certa ansietat de voler fixar, negre sobre blanc, coses en procés de descomposició, ocultes o marginals. I –associada a aquesta obsessió– la fe, no exempta de meravella, en el poder de la paraula escrita; la “misteriosa perdurabilidad del escrito”, que es fa present, per exemple, quan visita la *Sailors' Reading Room* de Southwold i segueix el ritual acostumat de fullejar el quadern de navegació d'un vaixell de guàrdia ancorat en aquell port des de 1914: “Siempre que descifro una de estas notas me quedo asombrado de que una estela ya hace tiempo extinguida en el aire o en el agua pueda seguir siendo visible aquí, en el papel”.